

Birey ve Toplum

2.ÜNİTE

SOSYOLOJİDE BİREY VE TOPLUM

- » Birey ve toplum neredeyse bir bütündür. Toplumsal hayatın içinde hiçbir olay bireylerden bağımsız, kendiliğinden oluşmaz. Bütün toplumsal değişimler bireylerin iradesiyle gerçekleşir.
- » Toplumdaki her değişim de bireyleri doğrudan etkiler. Bireyler, biyolojik ve psikolojik olarak varoluşlarını bir toplulukla ya da daha örgütlü bir yapı olan toplumla yaşayarak devam ettirebilmiştir.
- » Bireyler sadece içinde yaşadıkları toplumun değil tüm toplumların izini taşırlar.
- » Çünkü çağlar boyunca biriken tüm bilgi, yetenek, beceri ve bilgelikten etkilenirler. Toplum, bireyleri içinde taşıırken birey de toplumu içinde taşır. Toplum, gelişimi ve değişimi için bağımsız karar verebilen bireylere ihtiyaç duyar.

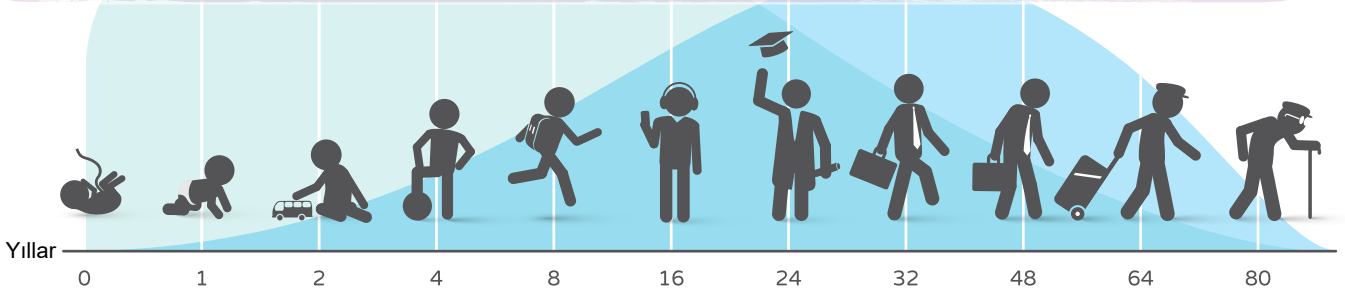
TOPLUMSALLAŞMA (SOSYALLEŞME)

- » Bireyin üyesi olduğu toplumun, duygu, düşünce, davranış biçimlerini, kısacası kültürünü öğrenerek topluma uyum sağlamasıdır.
- » Bireyin toplumun bir parçası hâline gelme sürecidir. Yani bireyin çevresindekilerle etkileşim sürecidir.
- » Toplumlar varlığını koruyabilmek için kendi kurallarını, alışkanlıklarını, bilgi birikimini, değerlerini ve inançlarını yeni nesillere de aktarmaları gerekir ki bu da sosyalleşme ile olur.
- » Örneğin bir çocuğun dil becerisi kazanması, selamlaşmayı öğrenmesi, çatal kaşık kullanmayı ve yemek yerken neleri yapıp neleri yapmaması gerektiğini öğrenmesi gibi birçok beceri ve davranış kalıbı sosyalleşme sürecinde gerçekleşir.

TOPLUMSALLAŞMA (SOSYALLEŞME) ÖZELLİKLERİ

- ✓ Toplumsallaşma, çocuklukta başlayan ve ömür boyu süren bir süreçtir.
- ✓ Belli bir zaman ve yerdeki toplum içinde gerçekleşir.
- ✓ Toplumsallaşma süreci karşılıklı bir etkileşimdir. Birey bu süreçte hem toplumdaki etkilenir hem toplumu etkiler.
- ✓ Toplumsallaşma sürecinde birey ile toplum arasındaki ilişki karşılıklı ve karmaşıktır.
- ✓ Birey üyesi olduğu toplumun kültürünün tamamını benimsemez.
- ✓ Her bireyin toplumsal deneyimleri birbirinden farklıdır.
- ✓ Toplumsallaşma, bireyin topluma uyumlu ve dengeli bir kimlik kazanmasına yardımcı eder.

SOSYALLEŞME ARAÇLARI

Aile

» Aile, insan yaşamında sosyalleşmenin yaşandığı ilk ve en önemli kurumdur. Yeni doğan bir çocuk, önce aile çevresi içinde sosyalleşme sürecine girmektedir. Anne ve babaların çocukları üzerinde çok büyük etkileri vardır.

» Kültür de çocuk tarafından anne babanın çeşitli beklentileri doğrultusunda içselleştirilir. Bu ilk öğrenmeler çocuğun gelişiminin temelini oluşturur.

Medya

» Günümüz toplumlarında radyo, televizyon, İnternet ve özellikle sosyal medya sosyalleşme sürecini etkileyen güçlü unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Önceleri çocuğun sosyalleşmesinde en etkin faktörler anne babalar, arkadaş grupları ve öğretmenlerdi. Ancak son dönemlerde medyanın, özellikle internetin ve sosyal medyanın, bireyin sosyalleşmesindeki etkisi gitgide artmaktadır.

Arkadaş Çevresi

» Çocuklukta arkadaşlık bir ihtiyaç olarak ortaya çıkar. Çocuk, arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde onlardan birçok şey öğrenir. Bu gruplar çocuğun ya da gencin sosyalleşmesini, grupta güven ve statü elde etmesini, kabul görmesini sağlar. Arkadaş grubu öte yandan sadakat, cesaret ve birliktelik duygularını besler ve güçlendirir; çocuğa ve gence eşitlik, adalet gibi konularda deneyim imkânları sunar.

» Arkadaş grupları aynı zamanda iş birliğinin ve takım ruhunun gelişmesini sağlar; bireylerin liderlik becerilerinin gelişmesini sağlayan yaşam şekillerini ortaya çıkarır.

Okul

» Okul insana sadece bilgi ve beceri değil, toplumsal sorumluluklarını da öğretir. Bu nedenle çocuğu etkileyen ilk organizasyonun eğitim ve okul olduğu söylenebilir. Çocuklar okulda toplumsal hayatı gerekliliklerini öğrenirler.

» Bir yandan çeşitli toplumsal kuralları öğrenen çocuklar diğer yandan da toplumsal kuralların önemini kavrarlar.

Sosyalleşme hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bireyler, hayatları boyunca çeşitli evrelerden geçerler. Bu evrelerden geçerken biyolojik ve fizyolojik değişimlerle birlikte sosyal ve psikolojik değişimlere de uğrarlar. Bununla birlikte her bir dönemin gereklerine ve yaşam şekillerine bağlı olarak farklı beceri ve özellikler kazanırlar.

SOSYALLEŞMENİN AŞAMALARI

SOSYALLEŞMENİN TOPLUMSAL İLİŞKİLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

- ☑ Sosyalleşme süreci hem birey hem toplum açısından vazgeçilmezdir. İnsan olmakla ilişkilendirilen birçok özellik sosyalleşme yoluyla kazanılır. Sosyalleşme sürecinde öğrenilenler o toplumun kültürüyle uyum içindedir. Kültürün kazanılması ile bireyler, toplumun bir üyesi hâline gelir ve nesiller boyu süren kültürel aktarımın parçası olurlar. Tüm toplumların ortak özelliği, bu kültürel aktarımın parçası olacak bireyleri yetiştirmektir.
- ☑ Birey açısından sosyalleşme, benlik ve kişiliği oluşturmada bir araç görevi görür. Benlik duygusu ve kişilik ancak başkalarıyla kurulan etkileşim sonucu kazanılır. Diğer bireylerle iletişimin anahtarı olan dil becerisi veya toplum içinde nasıl davranılacağına ilişkin kurallar gibi birçok beceri ve davranışın kazanımı sosyalleşme yoluyla sağlanır. Toplumun benimsediği değerlere uygun davranan ve bunu içselleştiren bireyler olmadan toplumun devamlılığı söz konusu olamaz.

TOPLUMSALLAŞMANIN (SOSYALLEŞMENİN) AMAÇLARI

- ✓ Toplumsal kültürün nesillerden nesillere aktarılmasını sağlamak
- ✓ Bireylere temel davranış kurallarını öğretmek
- ✓ Toplumun sürekliliğini sağlamak
- ✓ Bireylere rollerini öğretmek
- ✓ Bireylere yetenekler kazandırmak ve geliştirmek

TOPLUMSAL STATÜ, TOPLUMSAL ROL VE TOPLUMSAL SAYGINLIK

TOPLUMSAL STATÜ

Toplumsal statü; bir kişinin toplum içinde işgal ettiği yer, konum, mevki, makam demektir. Toplumsal statüler bireyin toplumsal yapıdaki yerini ve konumunu somutlaştırırlar. **Örneğin öğretmen, öğrenci, anne, baba, patron gibi.**

STATÜ ÇEŞİTLERİ

1 VERİLMİŞ STATÜ

Bireyin tercih hakkı olmadan doğuştan sahip olduğu, cinsiyet, yaş, soy, din ve ırk gibi statülerdir.

2 KAZANILMIŞ STATÜ

Bireyin özel yetenek ve çabayla elde ettiği öğretmenlik, doktorluk gibi statülerdir.

3 ANAHTAR STATÜ

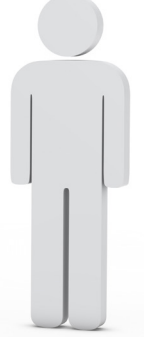
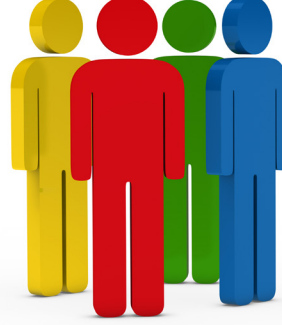
Bireyin statüleri arasında esas olan, baskın olan statüdür. Bireyin karakteristik özelliğidir.

4 STATÜ AKTARIMI

Toplumsal statülerin saygınlığının bireyin yakınlarına da geçmesidir. Örneğin Bir milletvekilinin eşine ve çocuklarına gösterilen saygı, bunun örneğidir.

TOPLUMSAL STATÜLERİN ÖZELLİKLERİ

- » Toplumsal statüyü öğrenim düzeyi, gelir, meslek, ırk, soy, din vb. ölçüler belirler. Bu ölçüler toplumdan topluma ve aynı toplumda zaman içerisinde değişebilir.
- » Kişi kendi statüsünü seçebilir. Fakat statüyü kendi kendine veremez toplumdaki diğer kişiler ona statü verir.
- » Kişi aynı anda birden çok statüye sahip olabilir.
- » Statülerin belirleyicisi toplumsal değer ve normlardır.
- » Her statünün kendisine ait bazı kuralları vardır.
- » Bireyin sahip olduğu statülerin sayısı zamanla artar.
- » Statüler arasında karşılıklı ilişki vardır.
- » Statüler toplumdan topluma değişebilir.

TOPLUMSAL ROL

Bireylerin sahip olduğu statülerin gereği olarak yapmaları beklenen ödev, sorumluluk ve görevleridir. Bir babadan, babalık statüsü gereğince ailesini koruması, gözetmesi, onların maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılaması beklenir. Kısacası statü, kişinin toplumda ki yerini gösterirken rol kişinin görevini gösterir.

- » Bireylerin anahtar statüsüne karşılık gelen rollerine “anahtar rol” adı verilir. Toplumsal roller, rol çatışmasına ya da rol pekişmesine sebep olabilir. Çünkü bireylerin birden çok statüsü vardır ve bu statülerin karşılığı olan rolleri yerine getirmesi gerekebilir.

ROL PEKİŞMESİ

- » Bireyin ortaya koyduğu rollerinin birbirini kolaylaştırmasıdır.
Örneğin anaokulu öğretmeni olan birinin aynı zamanda anne olması ve çocuğunu eğitirken öğretmenlik bilgilerini kullanması rol pekişmesidir.

ROL ÇATIŞMASI

- » Bireyin rollerinin birbirini engellemesidir.
Örneğin kendi çocuğunun da öğretmeni olan bir annenin, çocuğuna ait sınav kağıdını okurken anne gibi mi yoksa öğretmen gibi mi davranacağına kararsızlığını yaşamasıdır.

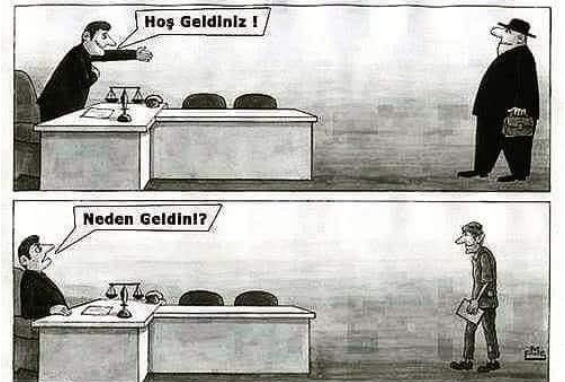
TOPLUMSAL PRESTİJ (SAYGINLIK)

Bireyin toplum içindeki saygınlığıdır. Toplum her statüye aynı değeri göstermez. Bir statünün prestiji toplumda topluma ya da aynı toplum içinde zamanla değişebilir. Aynı statüye sahip bireylerin saygınlıkları birbirinden farklıdır. Toplumsal prestij belirleyen faktörler soy, servet, eğitim durumu vb.

- » Saygınlık bireyin toplumsal statüsünden kaynaklanıyorsa “statüye dayalı saygınlık”, kişisel özellikleri nedeniyle kazanılmışsa “kişisel saygınlık” adını alır. Statüye dayalı saygınlık, statü sona erdiğinde onunla birlikte sona erer. Kişisel saygınlık ise sürekli. Örneğin bir büyükelçi görevinden ayrıldığında statüsel saygınlığı sona erer. Fakat kişisel özellikleri nedeniyle saygı görmeye devam edebilir. Birey, statüsünün gerektirdiği rolleri ne kadar yerine getirir ve statü ile rol uyumunu ne kadar sağlarsa toplum tarafından o kadar kabul görür.
- » Bireyin zekâ, yetenek, ahlak vb. yönleri ne kadar saygı göreceğini belirler. Örneğin herhangi bir meslekteki bireyin başarılı çalışmalarından dolayı diğer meslektaşlarına oranla daha saygın ve aranılır olması.

TOPLUMSAL DEĞER, TOPLUMSAL NORM VE TOPLUMSAL KONTROL

TOPLUMSAL DEĞER

- » Toplumsal değerler toplum için neyin iyi ve önemli olduğuna, neyin kabul edilebilir ya da kabul edilemez olduğuna dair ölçütler ve ilkelerdir. Toplumsal değerler kişi doğduğunda toplumda hazır bulunan iyilik, doğruluk, dürüstlük, yurtseverlik, büyüklere saygı, ulvi değerlere bağlılık gibi değerlerdir.
- » Toplumsal değerler bireylerin davranışlarına bir standart getirir ve davranışlar bu standartlar üzerinden yargılanır. Bu standartların neler olduğu o toplumun ahlaki kabullerine, geleneklerine, hukuk kurallarına ve inançlarına dayanır. Bu sebeple toplumsal değerler, toplumdan topluma farklılık gösterdiği gibi aynı toplumda zamana ve toplumun farklı kesimlerine göre de değişim gösterebilir. Toplumsal değerlerin, bireyler arasındaki ilişkileri düzenleme ve belli bir istikrara kavuşturma özelliği vardır. Çünkü toplumsal değerler, ilke ve ölçütler bütünü olduğundan davranışlara yön vermede önemli bir işleve sahiptir.
- Örneğin bir toplumda insan onuruna saygı duymanın önemli bir değer olarak kabul edilmesi o toplumda ki bireylerin davranışlarına büyük oranda yansır.
- » Değerler yerel ve evrensel değerler olarak ikiye ayrılır. Yerel değerler sadece belirli bir toplumun üzerinde uzlaştığı değerlerdir. Örneğin misafirperverlik her toplumda kabul edilen bir değer değildir. Ancak Türk toplumunda oldukça önemli bir değerdir. İnsan hakları, eşitlik, özgürlük, sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük vb. hemen hemen tüm toplumların üzerinde uzlaştığı değerler olduğu için evrensel değerler olarak kabul edilir.

Özgürlük

Eğitim

Sevgi

Saygı

Hoşgörü

Dürüstlük

Nezaket

Kadın hakları

Misafirperverlik

TOPLUMSAL DEĞERLERİN ÖZELLİKLERİ

- » Topluma özgüdür.
- » Önem derecesine göre sıralanır.
- » Toplumsal bütünleşmeyi sağlar
- » Önemi yitiren değerler, yerine yenisine bırakılır.
- » Davranışları yönlendirir.
- » Kuşaktan kuşağa aktarılır.
- » Toplumsal normlara temel oluşturur.
- » Toplumdan topluma ve zamanla aynı toplumda da değişebilir.

TOPLUMSAL NORMLAR

» Toplumsal normlar, bireylerin toplum hayatında sergileyecekleri tavırları ve davranışları belirleyen; yaptırımlarla desteklenen toplumsal kurallardır. Bireyin yaptığı davranışlar bu normlar çerçevesinde kınama, saygı görme, ceza ya da ödüllendirme gibi sonuçlarla karşılaşır. Örneğin yaşlılara saygı duymak toplumsal bir değerken toplu taşımada bir yaşlıya yer vermek toplumsal bir normdur. Toplumsal normlar toplumsal değerlerin üzerine inşa edilir ve davranışlarda somutlaşır. Toplumsal değerler dolaylı bir yönlendirme unsuruyken toplumsal norm, davranışlara doğrudan rehberlik eder.

TOPLUMSAL NORM ÇEŞİTLERİ

YAZILI NORMLAR

» Bu normlar resmî normlardır. Toplumun tüm üyelerini bağlar ve devletin yetkili organlarınca düzenlenir. Örneğin yasa, yönetmelik gibi.

» Yazılı normlara uymayanlar, karşılarında devleti bulurlar ve para cezası hapis cezası gibi yaptırımlarla cezalandırılırlar.

YAZISIZ NORMLAR

» Bu normlar resmî olmayan normlardır. Örf âdet ve ahlak kurallarından oluşur.

» Yazısız normlara uymayan bireyler kınama, ayıplama ve dışlanma gibi yaptırımlarla karşılaşır.

TOPLUMSAL NORMLARIN ÖZELLİKLERİ

- 1 Sosyal değerlerin somutlaşmış biçimidir.
- 2 Ödül ve ceza sistemiyle bireyler topluma uygun davranışlara yönlendirir.
- 3 Toplumsal normların bazısı güçlü bir denetime sahipken bazısı zayıf bir denetime sahiptir.
- 4 Yeni ihtiyaçlar yeni normlara yol açarken ihtiyaç duyulmayan normlar zamanla ortadan kalkar.
- 5 Normlar bireylerin nerede ve nasıl davranmaları gerektiğini belirler.

TOPLUMSAL KONTROL

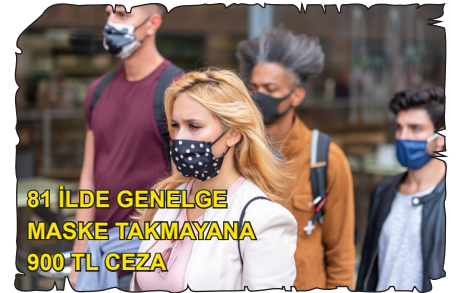
» Toplum kurallarına uymayı sağlamak ve uymayanlar üzerinde baskı kurarak sınırlandırmak amacıyla normlar aracılığıyla gerçekleştirilen toplumsal denetime toplumsal kontrol denir. Sosyolojik açıdan toplumsal kontrol, birey ve grupların denetim altında tutularak normlara uygun davranmalarını sağlayan süreçlerdir.

TOPLUMSAL KONTROL TÜRLERİ

RESMİ TOPLUMSAL KONTROL

» Toplumsal kontrol, devlet tarafından kamu kurum ve kuruluşlarının koyduğu yazılı kurallarla sağlanır ve yaptırım kurallar tarafından belirlenir.

» Herkes için zorunludur.

RESMİ OLMAYAN TOPLUMSAL KONTROL

» Toplumsal kontrol bireyin çevresi tarafından örf, âdet, gelenek ve görenekler tarafından değerlendirilir.

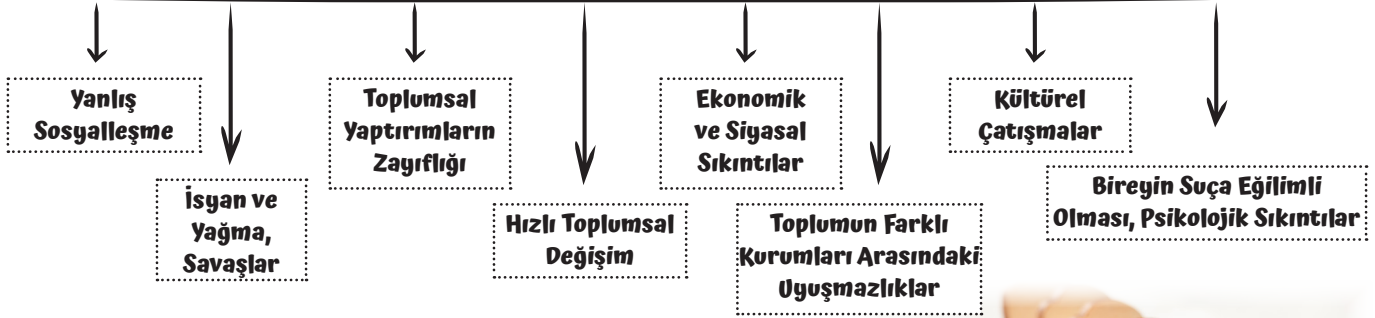
» Yazılı kuralları yoktur ve yasal yaptırım içermez.

TOPLUMSAL SAPMA VE SUÇ, HAK VE GÖREV DENGESİ TOPLUMSAL SAPMA

Bireylerin bir toplumda ya da toplumsal grupta hâkim olan değer ve normlara aykırı davranma hâline toplumsal sapma denir.

TOPLUMSAL SAPMANIN NEDENLERİ

TOPLUMSAL SAPMANIN TÜRLERİ

OLUMLU SAPMALAR

Toplumdaki yanlış uygulamaları ortadan kaldırma, toplumun gelişmişlik düzeyini yükseltme, ideal olanı yaygınlaştırma adına bazı normların ihlal edilmesidir.

Örneğin Amerika'da Martin Luther King, 1965 yılında siyahların oy kullanma hakkını destekleyen bir gösteriye katıldığı için tutuklanmış ama aynı yılın sonunda siyahların oy kullanması yasal hâle gelmiştir. Martin Luther King'in ırkçı uygulamalara karşı çıkarak toplumsal hareketin öncüsü olması olumlu sapmaya örnek gösterilebilir.

OLUMSUZ SAPMALAR

Toplum tarafından onaylanmayan norm dışı davranışları içeren sapmalar olumsuz sapmalardır. Örneğin küfürlü konuşmak, hırsızlık, rüşvet, cinayet olumsuz sapmalardır.

TOPLUMSAL SAPMA VE SUÇ

- » Sapma ve suçu birbirinden ayırmak önemlidir. Suç, bir yasanın çiğnenmesi sonucunda ortaya çıkar. Bütün suçlar aynı zamanda birer sapmadır. Ancak sapmanın kapsamı suça göre daha geniştir. Bu nedenle sapma olan ancak suç olmayan birçok davranış vardır.
- » Bir sapma biçiminin suç olması için hukuk tarafından suç olarak tanımlanması ve cezasının belirlenmesi gerekir. Ancak bu kendiliğinden değil siyaset kurumu aracılığıyla bir grubun başka bir grubun eylemleri üzerinde toplumsal kontrol kurması sonucunda gerçekleşir.

HAK VE SORUMLULUK DENGESİ

- » Hak, bir özgürlüğün hayata geçirilmesi için kişiye kanunlar ile tanınmış yetkililerdir. Herkesin başta yaşama hakkı olmak üzere eğitim hakkı, çalışma hakkı, oyun hakkı vb. hakları vardır. Eğer bir kişinin bir konuda hakkı var ise kişi, o hakkı devletten veya diğer kişilerden isteme yetkisine sahiptir.
- » Sorumluluk, kişinin kendine ve başkalarına karşı yükümlülüklerini yerine getirmesi ve eylemlerinin sonuçlarını üstlenmesidir.
- » Haklar ve sorumluluklar birbirinin tamamlayıcısıdır. Toplumsal hayatta statüler karşılıklı olarak tanımlanır. Toplumsal statüler bireye bazı haklar verirken aynı zamanda bazı sorumluluklar da yükler. Örneğin öğrencinin ifade özgürlüğü hakkı vardır. Bu özgürlüğü kullanırken başkalarının ifade özgürlüğünü engellemek öğrencinin sorumluluğudur. Öğrencinin özgürlük alanı bu hak ve sorumluluk dengesiyle biçimlenir. Hak ve sorumluluk dengesi toplumun uyumu açısından önemlidir.